

MAKTABDA MILLIY QADRIYATLARNI O'QUVCHILARGA SINGDIRISHNING SAMARALI SHAKLLARI

*Abdullayev Hasanboy — Farg'ona viloyati Beshariq tumani 12-umumiy
o'rta ta'lim maktab MIBDO'*

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabda milliy qadriyatlarni o'quvchilarga singdirishning nazariy asoslari va amaliy shakllari ko'rib chiqilgan. Milliy qadriyatlar tushunchasi, ularning tarkibi va yoshlar tarbiyasidagi o'rni tahlil qilingan. Maktab muhitida milliy qadriyatlarni shakllantirishning an'anaviy va innovatsion shakllari, hamda oila, mahalla va maktab hamkorligi asosida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijasida samarali tarbiyaviy shakllar aniqlangan va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: milliy qadriyatlar, ma'naviy tarbiya, vatanparvarlik, an'analar, madaniy meros, maktab-oila-mahalla hamkorligi, tarbiyaviy ish shakllari.

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические основы и практические формы привития национальных ценностей учащимся в школе. Анализируется понятие национальных ценностей, их состав и роль в воспитании молодёжи. Освещены традиционные и инновационные формы формирования национальных ценностей в школьной среде, а также вопросы организации воспитательной работы на основе сотрудничества семьи, махалли и школы. По результатам исследования определены эффективные воспитательные формы и разработаны практические рекомендации.

Ключевые слова: национальные ценности, духовное воспитание, патриотизм, традиции, культурное наследие, сотрудничество школы, семьи и махалли, формы воспитательной работы.

Abstract. This article examines the theoretical foundations and practical forms of instilling national values in students at school. The concept of national values, their composition and role in the upbringing of youth are analyzed.

Traditional and innovative forms of forming national values in the school environment, as well as issues of organizing educational work based on the cooperation of family, mahalla and school are highlighted. As a result of the research, effective educational forms have been identified and practical recommendations have been developed.

Keywords: national values, moral education, patriotism, traditions, cultural heritage, school-family-mahalla cooperation, forms of educational work.

Kirish. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy o'zlikni anglash, ajdodlar merosiga hurmat va vatanparvarlik tuyg'usini yoshlar qalbiga singdirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Prezident Shavkat Mirziyoyev o'zining bir qator asarlarida va nutqlarida ta'kidlaganidek, "Biz o'z tariximizni, madaniyatimizni, an'ana va qadriyatlarimizni asrab-avaylagan, ularni yanada rivojlantirgan holdagina haqiqiy taraqqiyotga erisha olamiz" [1.65]].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni, shuningdek, "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonun milliy qadriyatlarni yoshlarga singdirish, ularning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlash vazifalarini maktab oldiga qo'ymoqda. Bu esa maktabda milliy tarbiya ishlarini yangi sifat darajasiga olib chiqishni taqozo etadi.

Mazkur maqolada milliy qadriyatlar tushunchasi, ularni o'quvchilarga singdirishning samarali shakllari va yo'llari, hamda amaliy tajribalar tahlil qilinadi.

Milliy qadriyatlar – bu xalqning tarixiy taraqqiyoti davomida shakllanib, avloddan avlodga o'tib kelgan, uning dunyoqarashi, turmush tarzi va madaniyatini belgilovchi ma'naviy boyliklardir. Ular insonning o'zini kim ekanligi, qaysi xalqqa mansubligini anglatuvchi ma'naviy o'zagini tashkil etadi.

O'zbek xalqining milliy qadriyatlari tarkibiga quyidagilar kiradi:

Diniy-ma'naviy qadriyatlar: islom ta'limotiga asoslangan axloqiy normalar, halollik, to'g'rilik, saxovat, kamtarlik.

Oilaviy qadriyatlar: kattalarni hurmat qilish, ota-onaga ehtirom, farzand tarbiyasi, mehmon kutish madaniyati.

Vatanparvarlik: Vatanga muhabbat, milliy mustaqillikni qadrlash, tariximizga g'urur bilan qarash.

Madaniy meros: milliy san'at, hunarmandchilik, musiqa, adabiyot, me'morchilik an'analari.

Mehnat va kasb-hunar qadriyatlari: mehnatsevarlik, kasb-hunarga hurmat, ijodkorlik[2.120].

Faylasuf olim E.Yusupov ta'kidlaganidek, "Qadriyatlar – bu insoniyat tomonidan yaratilgan va inson faoliyati uchun yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladigan madaniy-tarixiy hodisadir" [3.56]. Demak, milliy qadriyatlar yoshlar tarbiyasining poydevori va mazmunini belgilovchi asosiy mezondir.

Maktab amaliyotida milliy qadriyatlarni o'quvchilarga yetkazishning bir qator an'anaviy va sinovdan o'tgan shakllari mavjud bo'lib, ular hamon o'z samaradorligini saqlab kelmoqda.

Sinf dan tashqari tarbiyaviy soatlar. Har haftada o'tkaziladigan tarbiyaviy soatlarda milliy bayramlar, tarixiy shaxslar, an'analalar va qadriyatlar mavzularida suhbatlar tashkil etiladi. Sinf rahbari o'quvchilar bilan "Navro'z bayrami tarixi", "Alpomish dostonidagi jasorat", "Mehmondo'stlik – o'zbek xalqining fazilati" kabi mavzularda muhokama o'tkazishi milliy tafakkurni shakllantiradi.

Milliy bayramlarni nishonlash. Mustaqillik kuni (1-sentabr), Navro'z (21-mart), Xotira va qadrlash kuni (9-may) va boshqa bayramlarni maktabda tantanali nishonlash o'quvchilarda vatanparvarlik tuyg'usini kuchaytiradi. Bunday tadbirlarga ota-onalar va mahalla faollari ham jalb etilsa, tarbiyaviy samara yanada yuqori bo'ladi.

Adabiy-badiiy kechalar. Alisher Navoiy, Bobur, Muqimiy, Hamza kabi buyuk o'zbek adiblari va shoirlariga bag'ishlangan kechalar o'quvchilarning milliy adabiyotga muhabbatini oshiradi. Shu bilan birga, lirik asarlarni sahnalashtirish, she'r o'qish musobaqalari milliy ruhni uyg'otadi.

"Mehnat tarbiyasi" va hunarmandchilik mashg'ulotlari. Milliy hunarmandchilik turlari – kulolchilik, kashtachilik, to'qimachilik, naqqoshlik bilan

tanishtiruvchi amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarda mehnatsevarligi bilan birga milliy madaniyatga hurmatni shakllantiradi.

Muzeylar va tarixiy joylarga ekskursiyalar. O'lkashunoslik muzeylari, tarixiy yodgorliklar, arxeologik qo'riqxonalariga uyushtirilgan sayohatlar o'quvchilarda o'z ona yurtiga g'urur hissini mustahkamlaydi[4.24]

Zamonaviy ta'limda milliy qadriyatlarni singdirishda innovatsion metodlar va shakllardan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi hamda tarbiyaviy jarayonni yanada samarali qiladi.

“Milliy qadriyatlar” klubi va to'garaklar. Maktabda milliy musiqa, raqs, xattotlik, milliy o'yinlar bo'yicha to'garaklar tashkil etish o'quvchilarga o'z iste'dodlarini milliy ruhda rivojlantirish imkonini beradi. Bunday to'garaklar bolalar uchun milliy qadriyatlarni zavq bilan o'rganish maydoniga aylanadi.

Loyiha usuli. “Mening oilam an'analari”, “Bobom kasbi”, “Qishlog'imning tarixi” kabi ijodiy loyihalar o'quvchilarga o'z ildizlarini o'rganish, oilaviy va mahalliy qadriyatlarni kashf etish imkonini beradi. Loyihani bajarish davomida bolalar nafaqat bilim oladi, balki milliy qadriyatlarga emotsional bog'lanadi.

Raqamli vositalar va ijtimoiy tarmoqlar. Maktab ijtimoiy sahifalarida milliy qadriyatlarga oid videolar, infografik materiallar, tarixiy faktlar joylashtirish zamonaviy yoshlarga mos formatda milliy tarbiyani amalga oshiradi. “Milliy qadriyat – men uchun nima?” mavzusida video-konkurslar o'tkazish o'quvchilar ijodini rag'batlantiradi.

Rol o'yinlari va dramatizatsiya. Tarixiy voqealar, milliy qahramonlar hayotidan sahnalar yoki an'anaviy marosimlarni dramatizatsiya qilish o'quvchilar uchun milliy qadriyatlarni his etib o'rganish imkonini yaratadi. Psixologlar ta'kidlashicha, emotsional tajriba orqali o'zlashtirilgan bilim ancha mustahkam saqlanadi [5.76]].

Debat va munozaralar. “Zamonaviy hayotda milliy an'analar zarurmi?”, “Globallashuv va milliy o'zlik” kabi mavzularda o'tkaziladigan bahslar o'quvchilarning milliy masalalar haqida mustaqil fikr yuritish qobiliyatini rivojlantiradi.

Milliy qadriyatlarni singdirishda maktab yagona tarbiyaviy kuch emas. Oila va mahalla bilan uzviy hamkorlik o'rnatilgandagina tarbiyaviy jarayon yaxlit va samarali bo'ladi.

Oila milliy qadriyatlarni singdirishning birlamchi va asosiy muhitidir. Bola dastlab uyda kattalarga hurmat, mehmon kutish, bayram an'analari, ota-bobolar mehnatini qadrlashni o'rganadi. Maktab bu jarayonni davom ettirib, kengaytiradi va tizimli shaklga keltiradi.

Mahalla instituti o'zbek jamiyatining noyob ijtimoiy-tarbiyaviy hodisasi sifatida o'quvchilarga jamoaviy mas'uliyat, qo'shnichilik madaniyati, o'zaro yordam an'alarini o'rgatadi. Maktab va mahalla qo'mitasi o'rtasida doimiy hamkorlikni yo'lga qo'yish – birgalikda tadbirlar, “Oqsoqollar darsi”, ustoz-shogird uchrashuvlari – milliy qadriyatlarni tirik tajriba orqali yetkazadi.

Pedagog olimi N.Muslimova ta'kidlaganidek, “Tarbiyaning yaxlit tizimi maktab, oila va mahallaning birgalikdagi sa'y-harakatlarigina tashkil etishi mumkin” [6.145]. Uchlik hamkorlik doirasida ota-onalar maktab tarbiyaviy tadbirlariga faol jalb etilishi, mahalla keksalari o'quvchilar bilan uchrashuvi, birgalikdagi xayriya va ekologik aksiyalar milliy qadriyatlarni amaliyotda namoyon etishga yordam beradi.

Xulosa. Maktabda milliy qadriyatlarni o'quvchilarga singdirish – bu bir martalik tadbir emas, balki uzluksiz, tizimli va ko'p qirrali pedagogik jarayondir. Ushbu jarayon samarali bo'lishi uchun an'anaviy shakllar (bayramlar, kechalar, ekskursiyalar) bilan innovatsion yondashuvlar (loyihalar, raqamli vositalar, debatlar) uyg'un holda qo'llanishi, maktab–oila–mahalla hamkorligi mustahkam o'rnatilishi zarur.

Ma'naviy tarbiya ishlari bo'yicha direktor o'rinbosarining bu boradagi asosiy vazifasi – tarbiyaviy tadbirlarni rejalashtirish, koordinatsiya qilish, sinf rahbarlari bilan metodik ish olib borish va tarbiyaviy ishlarning sifatini nazorat qilishdan iborat. Milliy qadriyatlar nafaqat o'rganilishi, balki o'quvchilar tomonidan his etilishi, qabul qilinishi va kundalik hayotda qo'llanishi lozim – ana shundagina tarbiya o'z maqsadiga erishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 288 b.
2. Vygotsky L.S. Pedagogicheskaya psixologiya. – M.: Pedagogika, 1991. – 480 c.
3. Юсупов Э.Ю. Человек: Ценности. Культура. Воспитание. – Ташкент: Фан, 2006. – 152 с
4. O'zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida”gi Qonuni. 2016-yil 14-sentabr, 406-son. – Toshkent, 2016.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-sonli Farmoni “Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”. – Toshkent, 2022.
6. Muslimova N.N. Oila va maktab hamkorligida o'quvchilarning ma'naviy tarbiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 136 b.